

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.43>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пустовіт Ю.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри адміністративного,**фінансового та інформаційного права**Державного торговельно-економічного університету*

ORCID: 0000-0003-1845-7044

Пустовіт Ю.Ю. Державне регулювання сфери енергетики України в умовах воєнного стану.

У роботі представлено важливість регуляції енергетичної сфери України відповідними органами виконавчої влади, вказано їхню роль та головні обов'язки, що були покладені на них.

У статті проаналізовано та викладено основні виклики та проблеми, що постали перед енергетичною сферою. Проаналізовано рівень тяжкості проблем, що були спричинені різними факторами, зокрема повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України.

У статті окреслені проблеми корупції серед високопосадовців, відповідальних за енергетику України, неефективності політики Міністерства енергетики України в питанні доброчесності високопосадовців. Наведено методи боротьби із корупцією відповідними органами.

У статті представлені основні джерела права, якими керується енергетична система України: закони, кодекси, постанови Кабінету Міністрів України, проекти, антикорупційні програми. Представлено головні завдання та обов'язки, що були покладені на ці джерела регуляції енергетики України.

У роботі також окреслені масштаби пошкоджень критичної інфраструктури, що були спричинені початком повномасштабної війни в 2022 році на території України Російською Федерацією, яка триває донині. Представлена статистика ушкоджень та руйнувань енергетичних блоків України.

Проаналізовано роботу щодо покращення сфери енергетики України на фоні війни за допомогою органів виконавчої влади, які є компетентними у цій сфері. Запропоновано методи відновлення енергетичної інфраструктури України відповідними органами виконавчої влади України.

Проаналізовано одну з головних проблем, що ставить Україну у тяжке становище на ринку енергетики - залежність від імпорту джерел енергії з інших країн. Досліджено недоліки імпорту джерел енергії з-за кордону та чому краще використовувати власні ресурси.

Представлено міжнародну взаємодію України з країнами ЄС у ході повномасштабного вторгнення. Зроблено аналіз щодо допомоги країн Європейського Союзу у війні проти Російської Федерації.

У статті досліджено питання щодо угоди про передачу мінеральних копалин України США. Зокрема, проведено аналіз, наскільки ця угода є вигідною для України та наскільки законодавчо правильною. Також проаналізовано дії президента Америки та президента України щодо вирішення конфлікту, який виник у ході переговорів двох країн.

Досліджено методи вирішення цих викликів зі сторони виконавчої влади України, що постали перед державою. Проаналізовано можливі сценарії для України, які приведуть до покращення енергетичної сфери.

Ключові слова: енергетика, енергетика України, адміністративний аспект, сфера енергетики, енергетична сфера, об'єкти критичної інфраструктури України, інфраструктура України, повномасштабне вторгнення, енергетична інфраструктура України.

Pustovit Y.Y. State regulation of Ukraine's energy sector under martial law.

The work highlights the importance of regulation of the Ukrainian energy sector by the relevant executive bodies, specifying their roles and primary responsibilities.

The article analyzes and presents the main challenges and issues encountered in the energy field. It also assesses the severity of these issues caused by various factors, especially the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation.

The article outlines the problems of corruption among high-ranking officials responsible for Ukraine's energy sector and the inefficiency of the Ministry of Energy's policies regarding official integrity. It provides methods used by relevant authorities to combat corruption.

The article presents the main legal sources guiding Ukraine's energy system: laws, codes, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, projects, and anti-corruption programs. It defines the main tasks and responsibilities assigned to these regulatory sources.

The paper also describes the extent of damage to critical infrastructure caused by the start of the full-scale war on Ukrainian territory in 2022 by the Russian Federation, which continues to this day. Statistics on damage and destruction of energy units in Ukraine are presented.

The article analyzes efforts to improve Ukraine's energy sector during the war through the actions of competent executive authorities. It also offers methods for restoring Ukraine's energy infrastructure by these governmental bodies.

One of the key problems putting Ukraine in a difficult position in the energy market—dependence on imported energy sources—is analyzed. The disadvantages of foreign energy imports are studied, along with the benefits of using domestic resources.

The article explores Ukraine's international cooperation with EU countries during the full-scale invasion and provides an analysis of the European Union's assistance in the war against the Russian Federation.

Additionally, the article examines the issue of an agreement concerning the transfer of Ukraine's mineral resources to the United States. Specifically, it analyzes the potential benefits and legal correctness of the agreement for Ukraine. The actions of the U.S. President and the President of Ukraine regarding the resolution of the conflict during the negotiations are also reviewed.

The paper explores how Ukraine's executive authorities are addressing these challenges and analyzes potential scenarios that could lead to improvements in the country's energy sector.

Key words: energy, Ukraine's energy, administrative aspect, energy field, energy sector, critical infrastructure of Ukraine, Ukrainian infrastructure, full-scale invasion, Ukraine's energy infrastructure.

Постановка проблеми. Сфера енергетики України стикається з багатьма проблемами, що ускладнюють її стабільне функціонування та призупиняють подальший розвиток. Одна з основних проблем – це спочатку вторгнення Російської Федерації на територію Сходу України в 2014 році, а пізніше вже повномасштабне вторгнення Російської Федерації в 2022 році, що триває і досі. Це унеможливило повноцінну ефективну роботу енергетичної системи країни та призводить до масштабних руйнувань енергетичної інфраструктури України.

Звідси виникає наступна проблема - відсутність достатнього фінансування з боку держави на відновлення критичної інфраструктури та нестача часу на відновлення руйнувань цієї інфраструктури. Причиною цьому є повна або часткова окупація певних територій України, де розташовані важливі об'єкти енергетики, а також регулярне обстрілювання та завдання ракетних ударів по енергетичній системі.

Серед інших проблем можна виділити істотну залежність України від імпорту джерел енергії з інших країн; до війни в основному це була Російська Федерація. Енергетична залежність від РФ негативно впливає на Україну, оскільки це безпосереднє фінансування ворога. Означає, що Україна має шукати альтернативні джерела енергії для подальшого функціонування електроенергії.

Питання співпраці США з Україною у війні проти Російської Федерації гостро постало перед президентом України як голову держави, адже це складний процес, що потребує часу на підготовку, опрацювання всіх можливих переваг та наслідків для держави. Звідси постає питання подальшої допомоги з боку США, маючи на увазі як грошову допомогу, так і допомогу зі зброєю.

Мета. Здійснити аналіз організаційно-правового стану енергетичної сфери в довоєнний та воєнний періоди. Визначити причини та методи вирішення поставлених викликів, вивчити вплив повномасштабної війни на енергетичну сферу України, запропонувати методи вирішення поставлених задач. Проаналізувати методи співпраці та допомоги інших держав Україні.

Стан опрацювання проблематики. Проблематикою державного регулювання енергетичної сфери в Україні займалися багато вчених, таких як С.Д. Білоцький, О.В. Гафурова, Х.А. Григор'єва, М.М. Заверюха, І.І. Каракаш та ін. Проте предмет дослідження динамічно розвивається, а тому потребує додаткового вивчення, що і стало необхідністю написання цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Енергетика в Україні завжди відігравала пріоритетну роль як базовий сектор, що складає та формує значну частку державної економіки. На даний час військове вторгнення зробило актуальним завдання забезпечити стабільний та сталий розвиток енергетичної сфери. Не зважаючи на складні умови сьогодення, енергетика України намагається втримати свої позиції, змінює свої стратегії та способи підходу, виходячи з поточного стану.

Державне регулювання у сфері енергетики особливо є важливе, бо воно є гарантом забезпечення належного виконання своїх обов'язків та поставлених задач компетентними особами в цій сфері. Через розповсюджену практику корупції в апараті виконавчої влади та неспроможність подолати такі перешкоди, безпосередньо страждає сектор енергетики України.

Головним органом виконавчої влади в сфері енергетики виступає Міністерство енергетики України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507 [1]. Його головна місія полягає в тому, щоб забезпечити споживачів чистою, безпечною, доступною енергією, що наразі вдається з величезними ускладненнями через повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації на територію України в 2022 році. Як наслідок, є часткова або повна окупація територій, де знаходяться важливі об'єкти енергетики України, а також регулярне обстрілювання та ушкодження таких об'єктів на підконтрольній Україні території.

Загалом, від початку повномасштабного вторгнення Російська Федерація завдала пошкоджень 63 000 об'єктам енергетики України [2]. Такі пошкодження спричиняють потужні навантаження на енергосистему. Попри такі складності, Міненерго змогло відновити близько 60% пошкодженої генерації. Незважаючи на інтенсивність ударів по об'єктам енергетичної інфраструктури, енергетики змогли увести в роботу усі дев'ять енергоблоків АЕС так, щоб ті працювали на повну потужність. Змога відновлювати зруйновані та пошкоджені енергоблоки утилилася в життя не тільки за допомогою з боку держави, а ще й за сприяння міжнародної допомоги. Тим часом Україна намагається усіма силами адаптувати українське енергетичне законодавство до стандартів Європейського Союзу, зокрема, об'єднує енергетичні ринки.

На жаль, можна констатувати зафіксовані випадки корупційних афер з боку високо посадовців у енергетичній сфері. Прикладом слугує затримання заступника міністра енергетики у серпні 2024 року за хабар у розмірі 500 тис. доларів за сприяння у вивезенні гірничо-добувного обладнання з прифронтової зони [3]. Йдеться про дефіцитне устаткування державної компанії, що знаходиться у прифронтовому районі, а саме, місто Покровськ. Розслідування й досі триває, бо встановлюються всі обставини злочину, проводяться комплексні заходи щодо усунення корупції. Це доводить, що антикорупційна система не досконала та потребує реформації, більш жорсткого контролю над високопосадовцями, особливо потребує більшого докладання зусиль зі сторони антикорупційних органів.

Також суб'єктом державного регулювання енергетичного сектору є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) [4]. Вона встановлює тарифи, ліцензує діяльність енергетичних компаній та здійснює контроль ринку. З її головних досягнень можна виділити затвердження антикорупційних програм на 2023-2025 роки, що спрямовані на зниження корупційних випадків та підвищення прозорості діяльності державних службовців. Це неабияк допомагає боротися з корупційними аферами, дотримуючись законодавства України.

Відповідальною за технічний контроль у сфері енергетики є Державна інспекція енергетичного нагляду України. З початку великої війни інспекція активізувала свою діяльність задля модернізації енергетичної системи України. Одним з головних проектів Державної інспекції енергетичного нагляду України є проект Закону України «Про державний енергетичний контроль», який був розроблений 2023 року [5]. Його мета полягає в перегляді та в подальшому удосконаленні системи державного енергетичного контролю. Це демонструє активну участь у модернізації енергетичної системи, хоч і ефективність самої реалізації такої ініціативи покладається на взаємодію з іншими учасниками енергетичного сектору України.

Ще один метод, який став актуальним з початком війни, це впровадження відновлювальних джерел енергії [6]. Україна імпортувала велику кількість енергетичних ресурсів саме з Російської Федерації, а тому, щоб не бути спонсором країни-агресора, довелося шукати альтернативні джерела енергії. Не тільки зв'язки з РФ стали головною причиною переходу на відновлювальну енергію, а й постійні обстріли, пошкодження енергетичної інфраструктури, перебої з постачанням електричної енергії. Тому й постала проблема, де знайти альтернативні джерела енергії. На допомогу прийшла методика відновлюваної енергії. Найбільше в Україні на даний етап розвиваються вітрова, сонячна та біоенергія серед відновлювальних джерел енергії. Це стало дієвим вирішенням проблеми, адже забезпечило незалежність від централізованого енергопостачання та захист від перебоїв під час постачання електрики.

Профільним законом у сфері функціонування ринку електроенергії є Закон України «Про ринок електричної енергії» [7]. Його головна задача – реформувати та модернізувати сферу електроенергетики, бо система електроенергетики, яку Україна успадкувала з часів Радянського Союзу, вже застаріла та не відповідає викликам, що постали перед Україною сьогодні.

Через відсутність конкуренції на ринку електроенергії постачальнику енергії в Україні не має стимулу до покращення своєї роботи, вдосконалення роботи з клієнтами. Адже саме постачальник електроенергії регулює ціни, опрацьовує запити та скарги споживачів, тому робота може виконуватися неякісно. Найкращим вирішенням цієї проблеми буде забезпечення появи нових постачальників на ринку електричної енергії.

Не дивлячись на ускладнення, які з'явилися з початком повномасштабної війни, процес адміністративного регулювання у сфері енергетики України продовжує функціонувати. Навіть з недоліками та корупційними випадками всередині органів виконавчої влади система енергетики України продовжує функціонувати, хоч і не на повну потужність.

Україна стикнулася з проблемою експорту та імпорту енергетичних ресурсів. Проблема експорту полягає в тому, що через постійні удари по критичній інфраструктурі з боку ворога це просто унеможлиблює постачання ресурсів енергетики за кордон. Тому Україна вимушена збільшити імпортування електроенергії з країн Європейського Союзу. Імпортування енергетичних ресурсів не вигідне для економіки України, бо через збільшення використання електроенергії зростає ціна на її споживання. У період воєнних дій імпортована електроенергія є гарантом забезпечення населення електрикою у разі пошкодження енергетичних станцій в Україні. Це доводить, що хоч в Україні є запаси ресурсів електроенергетики, через військові дії на її території вона вимушена закуповувати електрику в інших країнах. Окрім високих тарифів на закупівлю електрики з ЄС, виникає проблема з деякими країнами, які ще не задоволені введенням санкцій проти РФ, тому спекулюють на припиненні постачання електричної енергії.

З приходом до влади в США нового президента Дональда Трампа було представлено Володимиром Зеленським «План перемоги України», що, зокрема, включав у себе пункт про корисні копалини України, який зацікавив американського президента.

Пізніше стало відомо, що Україна планувала підписати з адміністрацією чинного на той час президента США Джо Байдена угоду про співпрацю у сфері видобутку та переробки корисних копалин, але Україна відмовилася від підписання цієї угоди.

Дональда Трампа не вразив План перемоги, хоча він обіцяв завершити війну в Україні якнайшвидше. Навпаки, зі сторони президента США прослідковується прихильність до президента Росії та його дій. Через деякий час Дональд Трамп оголосив, що хоче повернення усіх коштів від України, які Америка надала на допомогу у війні проти Росії, хоча, як пізніше виявилось, що сума, витрачена на військову допомогу значно менша, ніж той, який запросив президент США.

Міністр фінансів США представив чернетку угоди «про співпрацю» президентові Володимирі Зеленському, що представляла собою інвестиції в корисні копалини України в обмін на подальшу підтримку від США. Угода одразу не пророкувала успіху, бо всі правки зі сторони України Дональдом Трампом були відхилені, тобто нерівноправні умови укладання двосторонньої угоди. Президент України відмовився від підписання цієї угоди на підставі того, що в угоді відсутні гарантії безпеки для України.

Окрім відсутності гарантій безпеки у цій угоді, проблемою є також невідповідність законодавчим положенням про надра України та кому вони належать. Відповідно до Кодексу України про надра, говориться, що володіють надрами України лише сам український народ [8].

Це доводить, що Україна знаходиться у невідповідному становищі у війні Російської Федерації проти України через недостатню підтримку інших країн світу. Україна має покладатися лише на свої сили та ресурси, адже підтримка може в будь-який момент припинитися без поважних підстав на це. У багатьох країнах світу війна на території України розцінюється як конфлікт між головами двох держав, а не як серйозне озброєне втручання в Україну з боку Російської Федерації. Такі наративи істотно ускладнюють можливу або наявну допомогу Україні.

Перед органами виконавчої влади стоїть ще багато роботи та викликів для відновлення та модернізації енергетичної системи. Щоб ефективно проводити адміністративно-правове регулювання енергетичного сектору, потрібно докласти чимало зусиль, адже забезпечення стабільності та подальшого вдосконалення галузі – головна мета в країні.

Висновки. Актуальні проблеми, що стосуються енергетики України, стали випробуванням для адміністративно-правової регуляції цієї сфери в Україні. Повномасштабна війна Російської Федерації проти України, окупація українських територій, нестача багатьох ресурсів для відновлення пошкоджень критичної інфраструктури та складне економічне становище країни однозначно вплинули на функціонування енергетики України, що призводить до руйнування або часткового функціонування важливої енергетичної інфраструктури. Для ефективного вирішення нагальних питань безпосередньо потрібен комплексний підхід, що включає в себе завершення озброєного вторгнення Російської Федерації в Україну. Це б однозначно полегшило відновлення енергетичної сфери України.

Органи законодавчої влади мають працювати у сфері покращення правової бази та адаптації її до вимог ЄС із врахуванням чинника війни. Органи виконавчої влади мають забезпечувати надійний механізм впровадження енергетичних програм, в тому числі і у сфері відновлювальної енергетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України» від 17 червня 2020 р. № 507. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-%D0%BF#Text>.
2. Статистика про пошкодження енергетичної інфраструктури 2022-2025 рр. Міністерство енергетики України: веб-сайт. URL: <https://mev.gov.ua/novyna/stabilne-prokhozheniya-mynuloyi-zymu-peremozha-dlya-vsiyeyi-enerhetychnoyi-haluzi>.
3. Затримання заступника Міністра енергетики за хабар у пів мільйона доларів. Служба Безпеки України: веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-ta-nabu-za-spryannia-ministra-enerhetyky-ukrainy-zatrymaly-yoho-zastupnyka-na-khabari-u-piv-miliona-dolariv-video>.
4. Антикорупційна програма НКРЕПК на 2023-2025 роки. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: веб-сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/zapobigannya-proyavam-korupciyi/antikorupciyna-programa/antikorupcijni-programi/2023-2025-roki/antikorupciyna-programa-nkrekp-na-2023-2025-roki>.
5. Проєкт Закону України «Про державний енергетичний контроль». Державна інспекція енергетичного нагляду України: веб-сайт. URL: <https://sies.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/proiekt-zakonu-ukrainy-pro-derzhavnyi-enerhetychnyi-kontrol>.
6. Про відновлювальні джерела енергії Закон України «Про альтернативні джерела». Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.
7. Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.
8. Кодекс України про надра № 133/94 від 27.07.94. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94%D0%B2%D1%80#Text>.